

кономічностей, що має надзвичайно важливе практичне значення. В теоретичному аспекті як результат даного дослідження можна взяти за основу запропоновану методику моделювання процесів на основі аналізу сезонних коливань.

У подальших дослідженнях при моделюванні майбутніх тенденцій доцільним було б використання інших методів прогнозування, зокрема таких як сезонна декомпозиція, експоненціальне згладжування, авторегресія та проінтегрована ковзка середня.

1.Вайнштейн А. Л. Проблема экономического прогноза в ее статистической постановке. – М.: Ранион, 1930. – 76 с.

2.Геминтерн В. И., Френкель А. А. Обобщенные модели авторегрессии и скользящего среднего в анализе временных рядов. Статистический анализ экономических рядов и прогнозирование. – М.: Наука, 1973. – С.3-154.

3.Дуброва Т. А. Статистические методы прогнозирования.– М.: ЮНИТИ, 2003. – 206 с.

4.Карпов В.А., Кучеренко В.Р. Маркетинг: прогнозування кон'юнктури ринку. – К.: Знання, 2001. – 215 с.

5.Кендалл М. Дж. Временные ряды. – М.: Финансы и статистика, 1981. – 199 с.

6.Кендалл М. Дж., Стьюарт А. Многомерный статистический анализ и временные ряды: Пер. с англ. Э.Л.Пресмана, В.И.Ротаря; Под ред. А.Н.Колмогорова, Ю.В.Прохорова. – М.: Наука, 1976. – 735 с.

7.Кильдишев Г. С., Френкель А. А. Анализ временных рядов и прогнозирование. – М.: Статистика, 1973. – 103 с.

8.Статистика. Динаміка виробництва найважливіших видів промислової продукції // Економіст. – 2004. – №1. – С.40-41.

9.Тейл Г. Прикладное экономическое прогнозирование. – М.: Прогресс, 1970. – 512 с.

10.Тейл Г. Экономические прогнозы и принятие решений. – М.: Статистика, 1971. – 488 с.

11.Черняк О.І., Кудіненко М.Я. Аналіз та прогноз динаміки ВВП України за допомогою методу SSA // Економіка та прогнозування. – 2002. – №4 . – С.134-147.

12.Черняк О. І., Ставицький А. В. Динамічна економетрика. – К.: КВІЦ, 2000. – 120 с.

Отримано 20.12.2004

УДК 004.832.28

А.М.КАЗАКОВ, О.Є.ПОПОВ, канд. екон. наук
Харківський національний економічний університет

ЦІЛІ ТА ЗАДАЧІ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЇ РАЙОНУ МІСТА

Розглядається система цілей стратегічного управління соціально-економічним розвитком району міста. Проведено декомпозицію стратегічних цілей соціально-економічного розвитку районів області і міста та деталізацію цих цілей при створенні конкретних програм розвитку.

Основною метою регіональної політики соціально-економічного

розвитку (СЕР) територій держави є створення рівноцінних умов життя в різних районах країни, оптимальне використання їх територій, природних і трудових ресурсів. Управління соціально-економічним розвитком території має забезпечувати позитивний вплив на галузеву структуру економіки, на розподіл виробництва і труда, рівень добробуту і прибутків населення. На регіональному рівні формуються однакові оптимальні можливості для розвитку підприємств різних галузей, поліпшення стану внутрішнього споживчого ринку, скорочення існуючих соціальних протиріч та забезпечення високої якості життя населення. Крім того, саме в регіонах процеси структурно-інноваційної трансформації економіки набувають цільову орієнтацію на конкретних суб'єктів господарювання, промисловців і підприємців. Таким чином, дія усіх перерахованих чинників об'єктивно зумовлює суттєве посилення уваги до проблем стратегічного управління соціально-економічним розвитком регіону.

Проблеми стратегічного управління регіональним соціально-економічним розвитком розглядалися в працях багатьох вчених-економістів [1-5]. Результати цих наукових досліджень стали методологічною основою формування сучасної державної регіональної політики, пріоритетом якої є прискорення соціально-економічного розвитку на засадах інтенсивного використання природного, економічного, трудового потенціалу територій. У роботах В.М. Гриньової, В.О.Коюди, Т.І.Лепейко та ін. було запропоновано методичний інструментарій стратегічного планування регіонального розвитку [2, 6]. Проте в більшості випадків об'єктом уваги дослідників виступають насамперед великі територіальні комплекси (держава, область, місто), в той час як проблеми стратегічного управління соціально-економічним розвитком (СУСЕР) на районному рівні залишаються недостатньо вивченими та вимагають докладного дослідження. Великою мірою наявна необхідність удосконалення СУСЕР стосується створення передумов формування стратегії СЕР, а саме – процесу стратегічного цілеполагання.

Метою дослідження у роботі є теоретичне обґрунтування рекомендацій щодо удосконалення цілеполагання при стратегічному плануванні соціально-економічного розвитку території району міста.

Як спеціальні методи дослідження у роботі використовували: теоретичне узагальнення – для вивчення теоретичних основ стратегічного цілеполагання при плануванні регіонального соціально-економічного розвитку; розбудови дерева цілей – для декомпозиції пріоритетів СЕР території району міста; графічний – для наочного зображення і схематичного представлення теоретичного і методичного матеріалу.

Головне завдання державного управління соціально-економічним

розвитком територій держави полягає у створенні рівноцінних умов життя в різних районах країни, оптимальне використання їх територій, природних і трудових ресурсів. Так, А.Мазур [5, с.44] вважає, що першим принципом функціонування регіональної економіки є цілеспрямованість. Цілеспрямованість у цьому випадку визначається як умова досягнення конкретних цілей у рамках функціонування системи. Для регіональної економіки така ціль має дві сторони: спрямованість регіональної економічної системи в русло саморозвитку для здійснення розширеного економічного відтворення; відповідність конкретних цілей розвитку регіональної економічної системи загальним цілям національної економіки й достатність їхнього взаємозв'язку.

На думку Л.М.Кузьменко [3, с.7], реалізація цього завдання для держав з демократичною формою управління на цей час передбачає насамперед забезпечення балансу між державною політикою та інтересами громадян, які мешкають у різних регіонах країни. Вирішення цього завдання на практиці стикається з перешкодами, що виникають внаслідок розходження інтересів окремих регіонів і держави в цілому. Ю.Лисенко, Л.Сергєєва [4, с. 57] також зазначають, що сучасний етап трансформації економіки України характеризується особливою увагою до розвитку територій, пошуком оптимальних співвідношень між централізацією й делегуванням повноважень місцевим органам управління. У розвиненій державі управління регіонами має здійснюватися так, щоб згладжувалися розходження між регіонами-лідерами й регіонами, неблагополучними з точки зору соціально-економічного росту, тобто для досягнення гармонічного розвитку регіонів і держави в цілому.

А.Бадрак і Л.Шостак вважають, що стійкий національний розвиток у демократичних ринкових умовах перш за все сприймається як гарантування високоякісного рівня життя кожного з нинішнього й майбутнього поколінь окремої держави [1, с.30]. Вирішення такого завдання передбачає одночасне виконання таких стратегічних завдань: підтримка високого і стійкого рівня економічного росту й зайнятості; ефективна охорона навколишнього природного середовища (ОНПС); дбайливе використання природних ресурсів; досягнення соціального прогресу, який відповідав би потребам кожного громадянина країни.

З точки зору В.С.Пономаренко та ін. [6], соціально-економічний розвиток регіону країни – комплексне поняття, що включає в себе три взаємопов'язані складові частини: якість життя населення (ЯЖ), економічний розвиток регіону (ЕР), наявний природно-ресурсний потенціал (ПРП) і ефективність його використання. Високий рівень якості життя населення за такий підхід стає головною метою соціально-

економічного розвитку регіонів країни. Оцінка якості життя населення повинна включати в себе два підходи, сумісне запровадження яких забезпечує більш обґрунтований її вимір:

оцінку загального рівня якості життя населення регіону за допомогою інтегрального показника та його компонентів – комплексних показників, побудованих на базі таксономічного методу;

угруповання регіонів, однорідних за рівнем забезпеченості якості життя населення на основі ітеративного методу кластерного аналізу середніх.

Виходячи з такого підходу, науковцями [6] було розроблено стратегію соціально-економічного розвитку Харківської області, головною метою якої обрано саме підвищення рівня якості життя населення регіону. В стратегії СЕР регіону було встановлено, що для забезпечення цієї мети в першу чергу в Харківській області необхідно здійснити заходи щодо підвищення якості життя населення за такими його компонентами: тривалість життя, здоров'я, екологічна ситуація. В стратегії було обґрунтовано, що для підвищення якості життя населення Харківської області за компонентами: «Тривалість життя населення», «Здоров'я населення» та «Екологічна ситуація» необхідно спочатку збільшити рівень за компонентами: «Видатки обласного бюджету» та «Доходи населення». Разом з тим, головним стратегічним напрямком збільшення доходів населення повинно бути зростання і підвищення конкурентоспроможності по окремих секторах і галузях економіки регіону, в яких найбільш зайняте населення.

Такого підходу до визначення цілей територіального розвитку дотримуються також Ю.Лисенко і Л.Сергєєва [4, с. 58], які однак заперечують, що на цей час цілі регіону звичайно формулюються тільки (або) з урахуванням розвитку економіки (на матеріальному рівні), або ставляться як завдання найбільш повного забезпечення умов життя людей, що населяють регіон (причому, за думкою вчених, розглядаються знов-таки, в основному, економічні й соціальні аспекти). При цьому майже не з'ясовується, чи є сформована структура цілей повною та збалансованою. На думку Ю.Лисенко і Л.Сергєєвої, основними принципами структуризації цілей системи, яка прагне до ідеалу (зокрема, регіону), є забезпечення системної єдності чотирьох складових: достаток, правда, добро, краса.

Таким чином, необхідною умовою забезпечення єдності та стабільності соціально-економічного розвитку регіону в процесі стратегічного планування СЕР території є декомпозиція стратегічних цілей соціально-економічного розвитку області та деталізація цих цілей при створенні конкретних програм соціально-економічного розвитку. Най-

більш доцільним методом декомпозиції стратегічних цілей є побудова моделі “дерева цілей”, у якій загальна мета складається саме у забезпеченні підвищення рівня якості життя населення (рис.1). Дерево цілей в даному випадку є наочним графічним зображенням підпорядкованості та взаємозв'язку цілей, що демонструють розподіл загальної (генеральної) мети або місії на підцілі, завдання та окремі задачі.

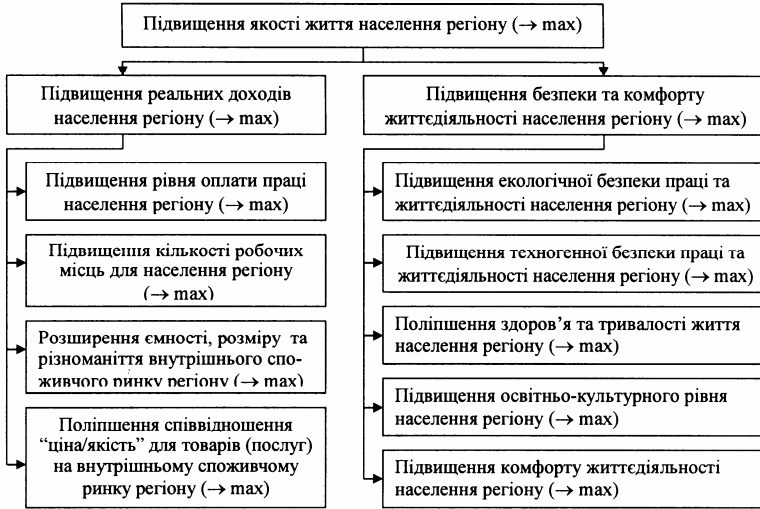

Рис.1 – Декомпозиція генеральної мети „підвищення якості життя” при стратегічному плануванні соціально-економічного розвитку регіону

Забезпечення зростання якості життя населення в ролі ідеальної загальної мети є уявлення про бажаний обсяг перерозподілу додаткової вартості, генерація якої відбувається на рівні району, при досягненні якого на довгостроковій основі (на весь строк, визначений горизонтом планування) може бути забезпечено задоволення прагнень усіх без винятку учасників регіонального розвитку. Таким чином, оптимальність будь-якого стратегічного або поточного рішення в кінцевому рахунку буде визначатися ступенем відповідності результатів реалізації цього рішення такому бажаному обсягу створення додаткової вартості у формі доходу мешканців району та видатків державного бюджету.

Декомпозицію (розукрупнювання, тобто метод розкриття структури системи, при якому за однією характеристикою її поділяють на окремі складові) загальної мети забезпечення зростання якості життя населення району доцільно здійснювати за ознакою причинно-

наслідкових зв'язків між факторами, від яких залежить досягнення генеральної мети. Таким чином здійснюється ув'язка цієї мети з способами її досягнення, сформульованими у вигляді завдань окремим виконавцям. При побудові дерева цілей слід враховувати необхідність забезпечення вимоги повноти редукції, тобто правила зведення складного явища, процесу або системи до більш простих складових. Для реалізації цього правила при декомпозиції мети забезпечення зростання якості життя населення слід забезпечити виконання наступних вимог:

1) мета вищого рівня (забезпечення зростання якості життя населення) є орієнтиром, основою для розробки (декомпозиції) цілей нижчого рівня, склад яких визначається внутрішніми та зовнішніми факторами;

2) цілі нижчого рівня є способами досягнення вищої мети і мають бути подані так, щоб їхня сукупність зумовлювала досягнення початкової мети.

Вертикальна координація цілей дає змогу узгоджувати непов'язані між собою напрямки діяльності та формувати конкурентні переваги всього підприємства. Горизонтальна координація забезпечує більш ефективне використання виробничого потенціалу та його частин.

Метод дезагрегації цілей застосовується для формалізованих цілей, які найчастіше характеризують реально існуючі об'єкти або ті, що створюються. Він базується на системному уявленні про об'єкт дослідження і передбачає використання таких понять: система (С) як цілісний об'єкт, тобто генеральна ціль або ідеальне уявлення про те, що треба створити; підсистема (ПС) як частина більш загальної системи, у якій підсистеми є функціонально значущими; елементи як сукупність складових елементів підсистем.

Варто зазначити, що другий та нижчі рівні «дерева цілей» мають містити основні та альтернативні елементи досягнення цілей вищого рівня. Перший рівень цілей не містить альтернативні варіанти, а являє собою узагальнені взаємопов'язані підсистеми. Далі побудову «і/або» – «дерева цілей» методом дезагрегації виконують за тими самими правилами: кожна з цілей поділяється на елементи і для кожної з них створюється комплекс альтернативних дій для їхнього досягнення.

Декомпозиція загальної мети забезпечення зростання якості життя населення за методом забезпечення необхідних умов, наведена на рис.1, здійснювалася на основі визначення факторів зростання якості життя, виходячи з чого першим рівнем деталізації є визначення оптимального співвідношення потоку доходів та витрат ресурсів на підвищення реальних доходів населення регіону (зменшення податкового

тиску) та підвищення безпеки та комфорту життєдіяльності населення регіону (збільшення видатків бюджету). Другий рівень декомпозиції складають фактори, що обумовлюють досягнення таких обсягів доходів та витрат, які б задовольняли встановленому вище співвідношенню. Слід зазначити, що через наявність функціональних відносин між елементами дерева не виникає майже ніяких протиріч, оскільки зв'язки між ними носять причинно-наслідковий характер.

На рис.2 наведено схему декомпозиції мети “підвищення реальних доходів населення” при стратегічному плануванні соціально-економічного розвитку регіону, на рис.3 – схему декомпозиції мети “підвищення безпеки та комфорту життєдіяльності населення” при стратегічному плануванні соціально-економічного розвитку регіону, що в комплексі являють собою результат декомпозиції загальної мети зростання якості життя населення.

Таким чином, виходячи з генеральної мети соціально-економічного розвитку Харківської області, а саме – “підвищення рівня якості життя населення регіону”, стратегічними пріоритетами СЕР на рівні районів та міст області слід вважати: підвищення реальних доходів населення регіону; підвищення безпеки та комфорту життєдіяльності населення регіону. Реалізація цих стратегічних пріоритетів передбачає виконання низки заходів, пов'язаних з наступними напрямками СЕР:

- підвищення рівня оплати праці населення регіону, збільшення кількості робочих місць для населення регіону;
- розширення ємності, розміру та різноманіття внутрішнього споживчого ринку регіону;
- поліпшення співвідношення “ціна/якість” для товарів (послуг) на внутрішньому споживчому ринку регіону;
- підвищення екологічної безпеки праці та життєдіяльності населення;
- підвищення техногенної безпеки праці та життєдіяльності населення;
- поліпшення здоров'я та тривалості життя населення регіону;
- підвищення освітньо-культурного рівня населення регіону;
- підвищення комфорту життєдіяльності населення регіону.

З урахуванням рівня та перспектив трансформації стратегічного потенціалу Київського району м.Харкова у межах стратегічних пріоритетів державного СЕР було встановлено, що провідне значення для району набуває розвиток інфраструктури життєдіяльності людини та підприємницької активності.

Отже головне завдання державного управління соціально-економічним розвитком територій держави полягає у створенні рівно-

Рис.2 – Декомпозиція мети «підвищення реальних доходів населення» при стратегічному плануванні соціально-економічного розвитку регіону

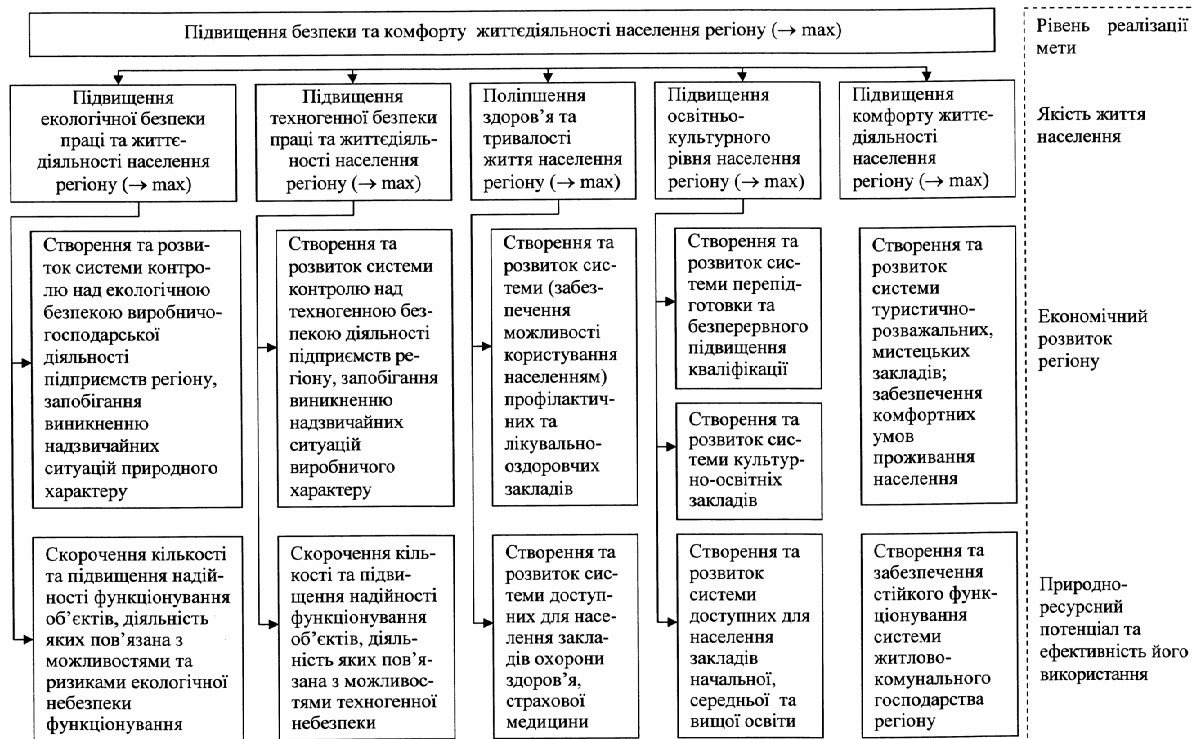

Рис.3 – Декомпозиція мети «підвищення безпеки та комфорту життєдіяльності населення» при стратегічному плануванні соціально-економічного розвитку регіону

цінних умов життя в різних районах країни, оптимальне використання їх територій, природних і трудових ресурсів. Головною метою реалізації стратегії СЕР Харківської області є підвищення рівня якості життя населення регіону. Для забезпечення цієї мети необхідно здійснити заходи з підвищення якості життя населення за компонентами: тривалість життя населення, здоров'я населення, екологічна ситуація. Головним стратегічним напрямком збільшення доходів населення повинно бути зростання і підвищення конкурентоспроможності по секторах і галузях економіки регіону, в яких найбільш зайняте населення.

Необхідною умовою забезпечення єдності та стабільності соціально-економічного розвитку регіону в процесі стратегічного планування СЕР території є декомпозиція стратегічних цілей соціально-економічного розвитку районів області і міста та деталізація цих цілей при створенні конкретних програм СЕР. Декомпозицію загальної мети забезпечення зростання якості життя населення території району пропонуємо здійснювати на основі визначення факторів зростання якості життя, виходячи з чого першим рівнем деталізації є визначення оптимального співвідношення потоку доходів та витрат ресурсів на підвищення реальних доходів населення регіону (зменшення податкового тиску) та підвищення безпеки та комфорту життєдіяльності населення регіону (збільшення видатків бюджету). З урахуванням рівня та перспектив трансформації стратегічного потенціалу Київського району м.Харкова у межах стратегічних пріоритетів державного СЕР було встановлено, що провідне значення для району набуває розвиток інфраструктури життєдіяльності людини та підприємницької активності.

Додаткового вивчення потребують методичні рекомендації щодо визначення стратегічних пріоритетів регіональних програм соціально-економічного розвитку територій.

- 1.Бадрак А., Шостак Л. Цілі та пріоритети стійкого розвитку України // Економіка України. – 2002. – №10. – С.30-36.
- 2.Гриньова В.М., Коюда В.О., Лепейко Т.І., Коюда О.П. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності. – Харків: ХДЕУ, 2002. – 464 с.
- 3.Кузьменко Л.М. Управление функционированием и развитием экономики региона. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2004. – 284 с.
- 4.Лисенко Ю., Сергеева Л. Структура цілей управління регіоном // Економіка України. – 2004. – №5. – С.37-43.
- 5.Мазур А. Методологічні аспекти становлення та розвитку регіональної економіки // Економіка України. – 2000. – №4. – С.43-48.
- 6.Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 року. – Харків: Вид. дім “Інжек”, 2003. – 204 с.

Отримано 27.01.2005